

ИЗЛОЖБИ В ЦЕНТРАЛНАТА СГРАДА НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Лидия Чолпанова, E-mail: refer1@cl.bas.bg

ВОЙНАТА ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ В ДОКУМЕНТИ 135 ГОДИНИ ОТ НАЧАЛОТО НА РУСКО-ТУРСКАТА ОСВОБОДИТЕЛНА ВОЙНА

На 12(24) април 1877 г. руският император Александър II прочита в Кишинев Манифеста за обявяване на освободителната за България война. На това важно събитие от най-новата история на България е посветена настоящата изложба, организирана от Научния архив на БАН. Представени са уникални документи и снимки, които проследяват отделни епизоди от хода на военните действия, както и участието на членове на Българското книжовно дружество (БКД) в Освободителната война.

Активността на българската емиграция в Румъния е илюстрирана с отправеното в същия ден Възвание на Българския централен комитет (БЦК) *“да съдейства с всичките си сили на руската армия”* в предстоящите събития. Настроенията сред българското население и обстановката в навечерието на войната се проследяват в представените детайли от спомените на митрополит Климент (Васил Друмев) и в част от писмата на Евлоги Георгиев до Найден Геров. Съхранените документи на Българското човеколюбиво настоятелство дават информация за закупуването на дрехи, храни, лекарства, медицински инструменти и материали, както и събирането на парични помощи за руската армия и Българското опълчение. В писмото на Рада и Кирко Киркович до Найден Геров подробно се разказва за влизането на руските войски в Свищов и за назначаването му като губернатор на града.

Акцентът в експозицията са документите за участието на членовете на БКД в разглежданите събития. Между тях могат да се видят свидетелствата за заслуги на Николай П. Палаузов, подписано от генерал Радеcki и на Атанас Илиев *“за честната му и патриотична*

Негово величество император Александър II със своята гвардия по време на обсадата на Плевен, ноември 1877 г.

Император Александър II с щаба си пред главната квартира в Пордим, септември 1877 г.

служба”, документи за назначаването на Марин Дринов, Найден Геров, Васил Д. Стоянов и Марко Балабанов като губернатори и вицегубернатори на различни български градове по време и непосредствено след войната. Председателят на БКД Марин Дринов е специално командирован от Харковския университет на разположение на канцеларията на княз В. А. Черкасски. Отделни членове на Дружеството като Кръстю Мирски и Николай Хр. Палаузов действат като преводачи и разузнавачи на руската армия. В запазени семейни преписки има сведения за освобождението на отделни български градове — Свищов, Плевен, Силистра, Тутракан, Тулча. Особено интересно е едно от писмата на Н. Геров до Евлоги Георгиев с данни за руските виждания, свързани с подписването на прелиминарния мирен договор. Показани са фотографии и на първите български и руски паметници, чието изграждане започва след 1878 г.

Картите на България според Санстефанския и Берлинския договор допълват изложбата. Естествен завършек са таблата, посветени на договорите от Сан Стефано и Берлин.

В експозицията е включен и документален материал от Държавния архив на Руската федерация. Някои документи са свързани с участието на престолонаследника, Великия княз Александър Александрович, във войната: дневник-календар за 1877 г. с бележка за падането на Плевен, преписка със съпругата му Мария Фьодоровна с подробности от войната и за дейността на руския Червен кръст.

Част от снимките разкриват ежедневието на руската войска и епизоди от военните действия. Изложен е и портретът на император Александър II, рисуван от известния петербургски фотограф С. Л. Левицки. Уникален документ е благодарственото писмо на видни българи от Одринската епархия до граф Н. П. Игнатиев, скрепен с техните подписи и лични печати. Закачка към историята са празничните менюта от полкови тържества след войната.

Изложбата за пореден път показва, че съхранената памет за героите и събитията е жива вече 135 години и, че прякото участие на българите е заслуга, принос и достойнство на целия народ за извоюване на свободата и изграждане на новата българска държава. Саможертвата и подвигът на руските войници и българските опълченци дават основателен повод на признателните потомци да изберат 3 март за национален празник на България!